

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Hora Svatého Šebestiána

případová studie obce v periferní oblasti

David HÁNA, Jiří HRABÁK, Dana MACEŠKOVÁ, Vlastimil PETERKA,
Jan STANĚK, Marie SYROVÁTKOVÁ, Leoš ZAVŘEL

LS 2008/2009

Praha 2009

Obsah

1	Úvod	3
2	Charakteristika území	4
2.1	Geografická poloha	4
2.2	Struktura obyvatel	4
2.3	Dopravní dostupnost	4
2.4	Dostupnost práce a základních služeb	5
2.5	Kvalita rezidenčního prostředí	5
2.6	Stav bytového fondu a zástavby	5
2.7	Ekonomická struktura	5
2.8	Nezaměstnanost	6
2.9	Společenský život v obci a spolková činnost	6
2.10	Vybavenost domácností	6
3	Identifikace problémů a příčin znevýhodnění	7
3.1	Nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost v obci	7
3.2	Nevyhovující dopravní dostupnost a obslužnost obce	7
3.3	Problémy v občanské a sociální sféře a organizaci chodu obce	8
4	Identifikace a profily znevýhodněných sociálních skupin	9
4.1	Znevýhodněné skupiny obyvatelstva a jejich charakteristika	9
4.2	Mobilita a denní režim obyvatel	11
4.3	Konkrétní dopady pro život obyvatel	12
4.4	Bariéry a omezení ovlivňující kvalitu života vybraných skupin obyvatel	13
5	Role aktérů a institucí v ovlivňování kvality života v lokalitě	14
5.1	Nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost	14
5.2	Nevyhovující dopravní dostupnost a obslužnost obce	14
5.3	Problémy v občanské a sociální sféře a organizaci chodu obce	15
6	Závěr	17
7	Použité zdroje	18
8	Příloha – fotodokumentace	19

1 Úvod

Případová studie zaměřená na studium problémů periferních oblastí Česka byla zpracována v rámci kursu „Metody v sociální geografii“. Řešené území – obec Hora Svatého Šebestiána – bylo vybráno pro svou periferní polohu nedaleko česko-německých hranic v okrese Chomutov. Cílem studie bylo pomocí dostupných statistických dat a následného terénního výzkumu identifikovat hlavní problémy obce. Dále byla pozornost zaměřena především na zjištění příčin a vnímání těchto problémů a možností řešení samotnými obyvateli obce.

V následujícím textu je nejdříve stručně popsána charakteristika zkoumaného území. Další kapitoly se pak věnují analýze problémů a příčin znevýhodnění, identifikaci a popisu znevýhodněných sociálních skupin obyvatelstva a pozornost je věnována také roli místních klíčových aktérů a institucí na ovlivňování kvality života v lokalitě. Uvedené poznatky a výsledky vycházejí jednak z materiálů a statistických dat a především pak z informací získaných během intenzivního terénního šetření v lokalitě.

2 Charakteristika území

2.1 Geografická poloha

V obci Hora Svatého Šebestiána žilo k 1. 1. 2009 celkem 270 obyvatel (ČSÚ 2009). Obec leží v Krušných horách v nadmořské výšce 833 m n. m. v oblasti s atraktivním přírodním prostředím. Obcí prochází silnice I/7 z Chomutova na hraniční přechod a dále do Německa (směr Chemnitz). Obec se nachází 14 km severozápadně od Chomutova a 110 km od Prahy.

2.2 Struktura obyvatel

Obec je charakteristická pozvolným úbytkem obyvatelstva v průběhu 20. století. K drastickému poklesu došlo nejprve po 2. světové válce, kdy bylo odsunuto německé obyvatelstvo a došlo k částečnému dosídlení obyvateli z jiných částí republiky, čímž se zpřetrhaly sociální vazby v území a osídlení ztratilo svoji kontinuitu. V obci dochází k poklesu předproduktivní složky obyvatel, což je důkazem malé atraktivity obce pro mladé lidi. Národnostní menšiny v obci jsou podle sčítání v roce 2001 (SLDB 2001) zastoupeny především národností slovenskou, dále pak národností německou a vietnamskou (viz tabulka 1). Především u vietnamské národnosti došlo od roku 2001 k výraznému nárůstu, kteří v Hoře Svatého Šebestiána tvoří početnou skupinu provozující místní tržnice.

Tabulka 1: Národnostní složení obyvatel Hory Svatého Šebestiána v roce 2001

Národnost (v %)			
česká	79,0	ukrajinská	0,5
slovenská	5,5	romská	0,0
německá	2,7	ostatní	5,5
vietnamská	2,7	nezjištěno	4,1

Zdroj: SLDB 2001

2.3 Dopravní dostupnost

Veřejná autobusová doprava spojuje obec ve všedních dnech 8 spoji denně v obou směrech. V sobotu zajíždí do obce 4 spoje a v neděli spoje 3 (IDOS 2009). Toto spojení vnímají místní občané jako dostatečné. Spoje míří do Chomutova, kam také dojíždí nejvíce lidí za prací. Do Chomutova dojíždějí také žáci základních a středních škol. Provoz autobusového spojení dotuje Ústecký kraj. Vlak má zastávku v části obce Nová Ves, což je cca 2 km od centra Hory Svatého Šebestiána. Negativem je, že vlakové spojení funguje pouze o víkendech – 2 spoje jezdí v sobotu a 3 v neděli, proto slouží vlak především turistům z Chomutova a okolí k výletům do Krušných hor. Na vlakovou zastávku navazuje červená turistická stezka (E3) a cyklostezka. Přesto zde podle místních obyvatel turistů příliš není.

2.4 Dostupnost práce a základních služeb

V obci se nacházejí základní služby, za ostatními službami lidé dojíždějí do blízkého Chomutova. Do obce dojíždí praktický lékař, který zde má detašované pracoviště, ale značný počet občanů nejsou s jeho službami spokojeni. Dále se zde nachází lékárna a také pobočka České pošty, s jejichž službami jsou obyvatelé naopak velmi spokojeni. Základní vybavenost obce doplňuje řeznictví, kde se dají zakoupit základní potraviny, u nějž se ale místní obyvatelé obávají plánovaného uzavření. Nabídku služeb doplňuje místní kadeřnictví. Dále je zde vietnamský obchod se smíšeným zbožím „David Kauf“. Vietnamská tržnice u hlavní silničního tahu je primárně určena pro projíždějící a místní obyvatelé na ní nenakupují. Obslužnost pro projíždějící obstarávají také 2 benzínové čerpací stanice.

2.5 Kvalita rezidenčního prostředí

Jedná se o oblast atraktivní z hlediska přírodních podmínek – nedaleko obce se nachází několik národních přírodních rezervací. Díky vysoké nadmořské výšce jsou zde ovšem tuhé zimy s dostatkem sněhu. To způsobuje v zimě určitou bariéru, v oblasti je v zimě větrno, tvoří se zde závěje a bývají problémy s dopravou. Na údržbu obce v zimních měsících je vyčleněn místní pracovník, který s pomocí bagru a pluhu udržuje místní komunikace.

2.6 Stav bytového fondu a zástavby

V zástavbě převazují rodinné domy, kterých se v obci nachází celkem 67 (SLDB 2001). Jedná se tedy o obec venkovského typu s převahou přízemních nebo jednopatrových domů, pouze 2 domy mají více než 2 podlaží. Většina domů byla postavena do roku 1919, a proto se jedná o velmi zastaralý bytový fond. Jelikož obec leží v oblasti Sudet, neproběhla tu od té doby výraznější obnova zástavby. Řada budov (včetně těch na návsi) je z těchto důvodů v havarijním stavu a tedy i neobývaná. Většina domů je připojena na obecní vodovod, 35 domů je vytápěno ústředním topením, pouze 9 domů je vytápěno plynem (SLDB 2001). Obec je vybavena kanalizací a čistírnou odpadních vod.

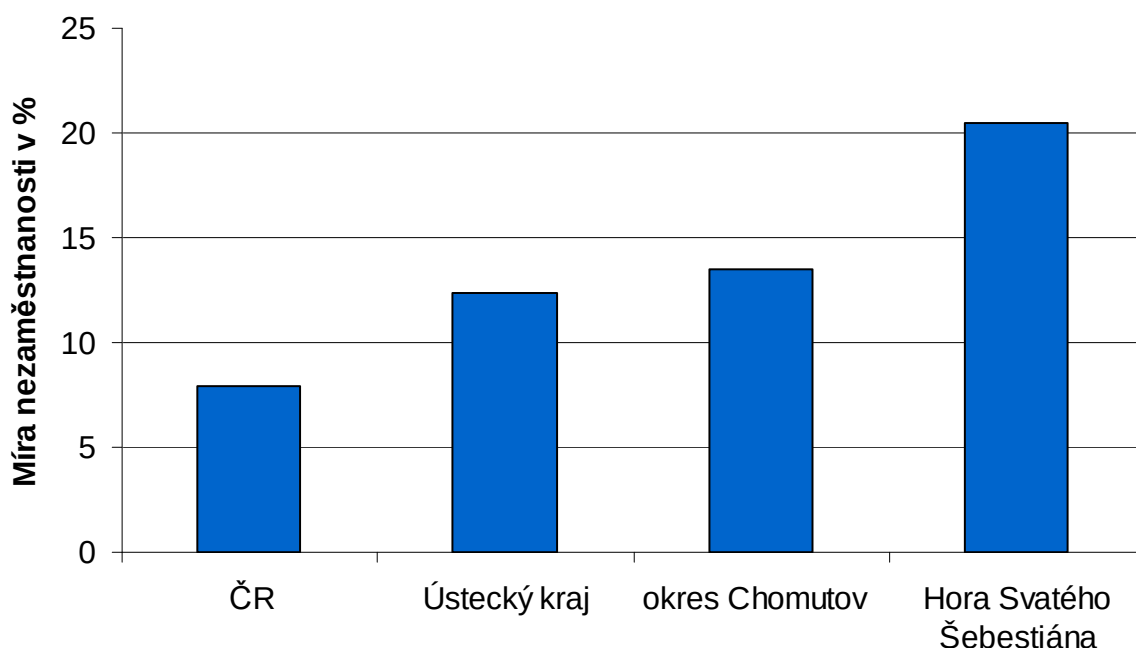
2.7 Ekonomická struktura

V minulosti pracoval velký podíl obyvatel v obci v zemědělství a lesnictví. V současnosti již struktura ekonomické aktivity odpovídá obecným trendům. Nejvíce obyvatel pracuje ve službách a nejméně v zemědělství. Obecný trend poklesu počtu ekonomicky aktivních obyvatel se projevil také v této obci. Nejnovějším trendem je vysoký podíl podnikatelských subjektů zabývajících se obchodem a prodejem (jedná se o 62 % všech podnikatelských subjektů v obci). Z hlediska právní subjektivity převládají podnikatelé – fyzické osoby a ostatní právní formy (MOS 2009). Trendem je v současné době posilování sektoru služeb, ať již v podobě pohostinství a četných penzionů či tržišť u silnice. Tyto služby nejsou ovšem zaměřeny na místní obyvatele, ale profitují z projíždějících českých i zahraničních zákazníků. Zaměstnanost obyvatel pracujících v místě je proto především v pohostinství – profese kuchař, číšník a dále v potravinářství – řezník.

2.8 Nezaměstnanost

Míra nezaměstnanosti dosahovala v roce 2001 ve sledované obci 25,8 %. Od toho roku ovšem míra nezaměstnanosti postupně klesala v březnu 2009 dosahovala 18,8 %, což bylo z celorepublikového hlediska stále velmi vysoká hodnota. Vzhledem k současnému ekonomickému útlumu lze předpokládat, že se bude míra nezaměstnanosti opět zvyšovat, což dokládá míra nezaměstnanosti z května 2009 která je 20,5 % (MPSV 2009). Tato nezaměstnanost je i pro nastíněný pokles z celorepublikového hlediska velmi vysoká (viz graf 1). Pro srovnání nezaměstnanost v Ústeckém kraji, který patří mezi nejproblémovější, byla v květnu 2009 12,3 %.

Graf 1: Míra nezaměstnanosti v květnu 2009

Zdroj: MPSV 2009

2.9 Společenský život v obci a spolková činnost

V obci fungují dva dobrovolné spolky, jedná se o Sbor Dobrovolných hasičů a Tělovýchovnou jednotu. Tělovýchovná jednota má k dispozici 2 oplocená venkovní hřiště, která jsou vhodná pro volejbal, tenis nebo nohejbal. Dobrovolní hasiči pořádají např. tzv. hasičskou zábavu.

2.10 Vybavenost domácností

Vzhledem k odlehlosti lokality je v obci více aut na domácnost než v okrese Chomutov. Jinou otázkou je ovšem kvalita vozového parku aut v obci. Dále podle sčítání (SLDB 2001) mají domácnosti více mobilních telefonů než v okrese Chomutov, ale to se dnes již jistě vyrovnalo. Souviselo to pravděpodobně s nedostatkem pevných telefonních linek, kterých měla obec méně, než byl okresní průměr.

3 Identifikace problémů a příčin znevýhodnění

V řešené obci lze rozlišit celou řadu problémů, které se mohou týkat buď všech obyvatel obce, nebo jen určitých skupin. Zřejmě nejproblematictější je definování nejzávažnějších problémů a jejich spouštěcích mechanismů, neboť zde existuje možné zkreslení informace zejména kvůli subjektivní výpovědi dotázaných občanů obce. Přesto lze definovat několik základních obecných problémů, které ovlivňují život obyvatel nejen v řešené obci, ale i ostatních obcích.

Nejzávažnějšími okruhy problémů byly shledány:

- nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost v obci;
- nevyhovující dopravní dostupnost a obslužnost obce;
- problémy v občanské a sociální sféře a organizaci chodu obce.

3.1 Nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost v obci

Největší část obyvatel dojíždí do zaměstnání do Chomutova, případně do okolních obcí. Především aktivní lidé tráví celý den v Chomutově (práce, nákup, koníčky) a do bydliště se vrací až ve večerních hodinách. I přes relativně velkou míru nezaměstnanosti v Chomutově je zde snazší získat zaměstnání, nežli v malé obci v periferní oblasti.

Příčin způsobující nezaměstnanost v Hoře Svatého Šebestiána může být několik. V obci existuje pouze jeden velký zaměstnavatel, a to místní řeznictví a jatka, která zaměstnávají okolo čtyřiceti zaměstnanců. Mimo jatek a řeznictví se v obci nalézají pouze menší zaměstnavatelé (většinou v pohostinství). Další příčinou je neochota pracovat či získat zaměstnání, přičemž jen velmi malá část nezaměstnaných se snaží aktivně práci hledat. Na míru nezaměstnanosti má rovněž vliv propuštění velkého počtu zaměstnanců ze závodu Rašelina, který je v současné době jen minoritní zaměstnavatel (2 zaměstnanci). Podobně je na tom dříve častá práce v okolních lesích, která je v současné době spíše nárazovou brigádou, nežli stálým zaměstnáním. Za prací v lesích se do obce přistěhovali někteří obyvatelé (příkladem budiž obyvatel slovenské národnosti pocházející až z východního Slovenska), části z nich se po ztrátě původního zaměstnání nepodařilo získat zaměstnání nové.

Dalším jevem je stěhování nezaměstnaných obyvatel především z Chomutova do Hory Svatého Šebestiána, přesněji pak do dvou místních bytových domů. Je to dáno poměrně velkým rozdílem v nájemném v obou obcích. V Hoře Svatého Šebestiána se tak kumulují obyvatelé bez snahy o získání zaměstnání. Analýza vývoje a současného stavu nezaměstnanosti je zpracována v podkapitole 1.8.

3.2 Nevyhovující dopravní dostupnost a obslužnost obce

Jedním z problémů periferních oblastí obecně je nevyhovující dopravní dostupnost a s ní částečně související dopravní obslužnost obcí. V případě Svatého Šebestiána je dopravní horizontální poloha v porovnání s okolními obcemi na dobré úrovni, obcí totiž prochází silnice I. třídy, směřující dále do Německa. Problém však nastává v zimním období, kdy se díky sněhovým kalamitám snižuje možnost obyvatel dopravit do blízkých destinací, ať již za prací, či za službami.

Co se týče dopravní obslužnosti, v porovnání s okolními obcemi je na průměrné až lehce nadprůměrné úrovni. Počet autobusových spojů během všedního dne je 8, během soboty i neděle se jedná o čtyři spoje. O víkendu se k autobusovým spojeníům přidávají ještě dva spoje vlaků, ty však slouží především turistů mířících do okolní malebné krajiny a čas spojů je dle toho nastaven. Během všedních dnů pak byly vlakové spoje zcela zrušeny kvůli jejich nedostatečné naplněnosti. Spojení veřejné hromadné dopravy využívají především děti, starší a sociálně slabší obyvatelé. Většina obyvatel obce vlastní automobil a převažuje tedy individuální automobilová doprava. Některým obyvatelům v důchodovém věku zajišťují potraviny a věci denní potřeby jejich příbuzní, kteří vlastní osobní automobil.

3.3 Problémy v občanské a sociální sféře a organizaci chodu obce

V obci se vyskytuje několik problémů v soužití obyvatel. Prvním z problémů je vztah obyvatel obce a volených orgánů obce. Tento vztah je velmi slabý, neboť velká většina obyvatel je velmi pasivní a nesnaží se o nastolení změny nebo o případné vyvinutí tlaku na volené zastupitele či starostu. Dalším problémem je pasivita obyvatel, od které se odvíjí vzájemná spolupráce, která nevede k celkovému zlepšení společenské situace v obci. Výsledkem je nedostatečný společensko-kulturní život v obci.

Specifickou skupinu problémů tvoří prostituce a vietnamští trhovci. Problém prostituce je v obci na jedné straně vyřešen díky soukromým veřejným domům, neboť prostitutky zmizely z okolí silnic (alespoň na území obcí). Na straně druhé zde stále existuje jistý morální problém, který si většina obyvatel obce uvědomuje. Za současného stavu však prostituce nepředstavuje takový problém jako v minulosti. Další otázkou je soužití místních obyvatel s poměrně početnou komunitou Asiatů. Ti, podobně jako výše zmíněné prostitutky, využívají výhodné polohy na silnici I. třídy v blízkosti hranic s Německem. Hlavním problémem je izolovanost skupiny vůči českým residentům obce. Asiaté se zaměřují především na práci, žijí striktně uvnitř komunity a nevyužívají ani místní vybavenost. V malé obci tak vedle sebe žijí 2 skupiny obyvatel, které se prakticky nestýkají.

4 Identifikace a profily znevýhodněných sociálních skupin

4.1 Znevýhodněné skupiny obyvatelstva a jejich charakteristika

V rámci terénního šetření v obci a nejbližším okolí v souvislosti s problematikou možného znevýhodnění určitých skupin obyvatel proběhlo 44 rozhovorů s místními občany. Z jejich výpovědí vyplynuly zajímavé a v podstatě nečekané skutečnosti. Většina oslovených respondentů (44 občanů, 9 klíčových aktérů) se k této problematice vyjádřila podobně.

Několik oslovených občanů uvádělo možné znevýhodnění v souvislosti s dopravní dostupností. Zdůrazňována byla především možnost resp. nemožnost využívat osobní automobil k individuální dopravě do okolních obcí a především pak do Chomutova, kam většina obyvatel dojíždí za službami, jež v Hoře Svatého Šebestiána nejsou dostupné. Jako takto znevýhodněné skupiny obyvatel byli označeni důchodci a mládež do 18 let.

Znevýhodnění u obyvatel v důchodovém věku bylo vysvětlováno skutečností, že ne každý důchodce v obci vlastní osobní automobil, proto je tato skupina téměř výhradně odkázána na hromadnou veřejnou dopravu (autobusové linky). Současně však oslovení respondenti uváděli, že je v obci poměrně běžné, že vám automobil v případě potřeby někdo ze sousedů či známých zapůjčí. Také v Nové Vsi, jež je druhou částí obce, podle místních funguje sousedská výpomoc. Zde je však běžnější požádat sousedy, jež denně dojíždějí do Chomutova do práce, přímo o zakoupení některých druhů zboží.

Znevýhodnění dětí a mládeže do 18 let, podle oslovených místních občanů také souvisí se závislostí na veřejné hromadné dopravě. Děti musejí trávení svého volného času (návštěvy nejrůznější kroužků a zájmových činností, které jsou k dispozici téměř výhradně pouze v Chomutově) přizpůsobovat jízdnímu řádu autobusů. Stejný druh omezení se týká i mládeže do 18 let, jež musí svůj společenský život a aktivity uskutečňované mimo obec rozvrhnout tak, aby se posledním autobusem (poslední spoj vyjíždí z Chomutova ve 20:33) dostali zpět domů. Je však nutné podotknout, že dopravní obslužnost obce hromadnou veřejnou dopravou, jež je zajišťována pomocí autobusových linek, je vzhledem k velikosti a poloze obce na poměrně dobré úrovni (8 autobusových linek denně). Proto je třeba o znevýhodnění v souvislosti s dopravní dostupností obce mluvit poněkud obezřetně a je otázkou, zda výše uvedené skupiny obyvatel jsou skutečně znevýhodněné v pravém slova smyslu.

Poměrně častěji se však mezi oslovenými občany objevovaly názory, že paradoxně tou nejvíce znevýhodněnou skupinou obyvatel jsou ti, kteří se snaží i přes veškeré problémy v obci svou vlastní aktivitou a činností něco z místních podmínek změnit. Velká část dotázaných poukazovala na nepříliš dobré vedení obce a největší nespokojenost byla zaznamenána přímo s osobou starosty. Řádným obyvatelům obce nejvíce vadí to, že vesměs doplácí na nezáměrné a chování místních menšin. Za ty jsou dle místních obyvatel označováni příslušníci vietnamské komunity, zaměstnanci a provozovatelé veřejných domů a nezaměstnaní.

V souvislosti s vietnamskou komunitou místním nejvíce vadí nepořádek v okolí obce, jež souvisí s mnohdy nelegální obchodní činností příslušníků této lokality. S místními starousedlíky obyvatelé vietnamské národnosti příliš do styku nepřicházejí, žijí si ve vlastní komunitě, kam ze strachu před odhalením jejich nelegální činnosti nikoho z místních téměř nepřijmou. Jejich izolace od místních obyvatel však způsobuje i jejich naprostý distanc od veškerého dění v obci.

Mezi místními je samozřejmě viděna negativně také činnost provozovatelů a zaměstnanců veřejných domů. Aktivita tohoto druhu v obci zvyšují riziko sociálně patologických jevů a obecně negativně působí na sociální prostředí a atmosféru v obci. I když současně dotázaní respondenti shodně uváděli, že veřejné domy patří v rámci obce mezi ty neudržovanější. K dobru přičítají místnímu vedení obce alespoň vcelku úspěšné odstranění prostituce z veřejných komunikací v obci a blízkém okolí.

Další problematickou skupinou obyvatel jsou nezaměstnaní. Obec se v posledních letech stává poměrně často vyhledávanou „destinací“ nezaměstnaných z širšího okolí. Důvodem jsou především nízké nájemné a tedy možnost levného bydlení. Tito nově příchozí, ve většině případů sociálně slabí obyvatelé, nemají žádný zájem nějak participovat na rozvoji obce a stojí stejně jako výše zmíněné dvě skupiny obyvatel mimo jakékoli dění v obci. Jejich neochota podílet se na rozvoji obce se projevuje např. na udržování domů a bytů, jež obývají – jedná se často o domy v nejhorším stavu, kde jejich obyvatelé nejeví absolutně zájem o to svá obydlí jakkoli udržovat či zvelebovat.

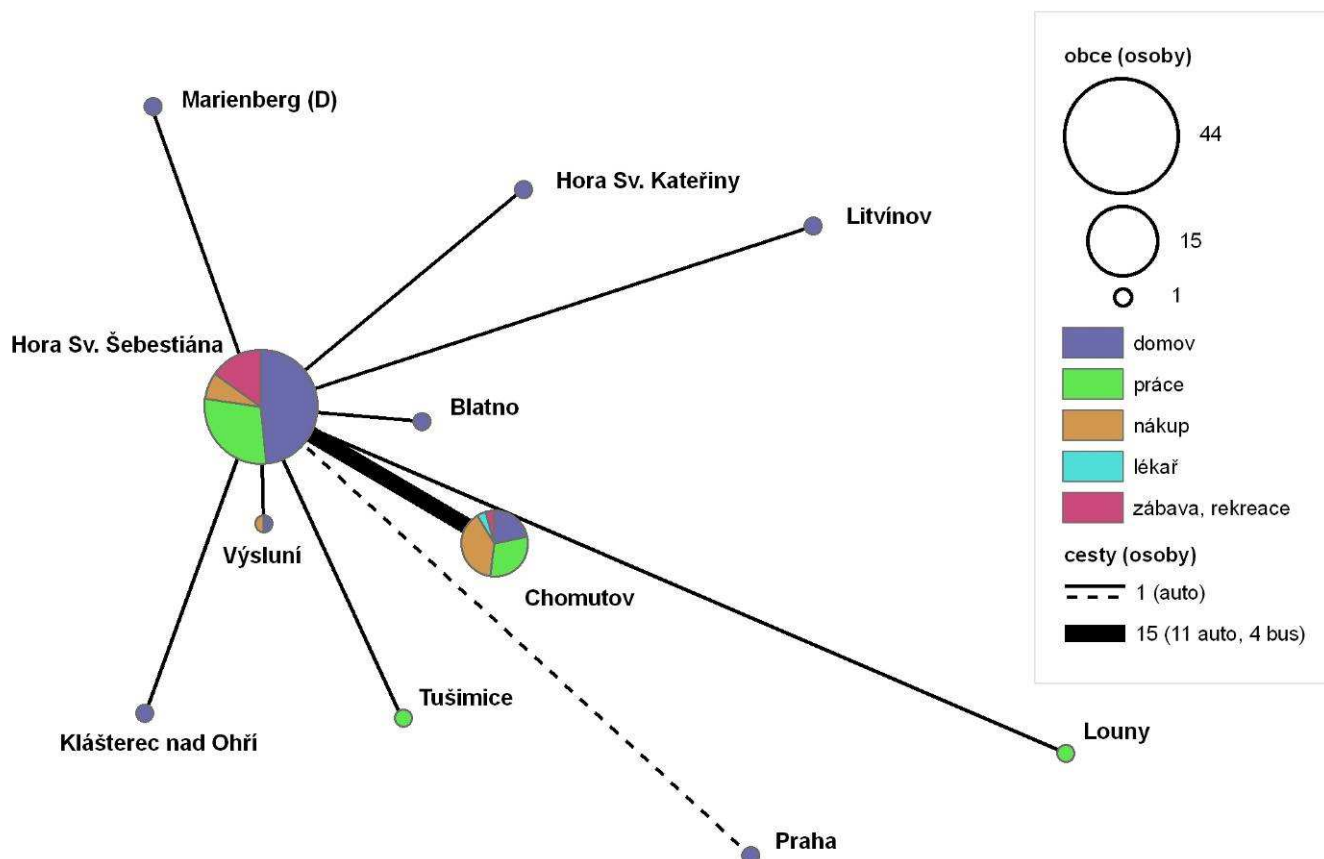
Z rozhovorů s příslušníky těchto 3 skupin obyvatel vyplynulo, že oni sami se jako výrazně znevýhodnění necítí. Stěžují si na nedostatek pracovních příležitostí, ale v tomto ohledu je místní starousedlíci a řádní občané obce neomlouvají, protože zde panuje názor, že „kdo práci chce, tak si ji najde“ a nečinné čekání na příležitost je zde tristně odsuzováno.

Mezi spořádanými obyvateli obce, kteří by chtěli změnit vedení obce a zasloužit se především o rozvoj společenského života, rozšíření aktivit pro trávení volného času a udržování pořádku v obci, a mezi příslušníky problémových skupiny obyvatel panuje tedy vzájemná nevraživost. Je jasné, že v prostředí, kde značná část obyvatel nemá snahu ani potřebu se do podobných aktivit zapojovat, je velmi těžké jakoukoli změnu místních zaběhnutých pořádků prosadit. Proto se tyto aktivní (nejčastěji nejvzdělanější) obyvatelé obce cítí těmito podmínkami znevýhodnění.

4.2 Mobilita a denní režim obyvatel

Výstupy analýzy deníkových záznamů obyvatel jsou graficky znázorněny v grafu 2.

Graf 2: Mobilita a denní režim obyvatel obce Hora Sv. Šebestiána dne 21.5.2009

Zdroj: získané deníkové záznamy obyvatel v obci Hora Svatého Šebestiána

Během terénního výzkumu bylo získáno celkem 44 deníkových záznamů lidí vyskytujících se dne 21. 5. 2009 v obci Hora Svatého Šebestiána. V převážné míře se jednalo o trvale bydlící obyvatele obce, zbytek byl doplněn občasně bydlícími, chalupáři, častými návštěvníky obce či zaměstnanci firem v obci (dále jen obyvatelé). V grafu 2 jsou deníkové záznamy agregovány a generalizovány na počet obyvatel v obci, počet obyvatel cestujících mezi obcemi a na podíl jednotlivých aktivit provozovaných dotazovanými obyvateli v jednotlivých obcích.

Obyvatelé v řešené obci během dotazovaného dne cestovali celkem z/do 9 obcí v jejím blízkém či vzdálenějším okolí (Hora Svaté Kateřiny, Litvínov, Blatno, Louny, Chomutov, Výsluní, Klášterec nad Ohří, elektrárna Tušimice v obci Kadaň a německá obec Marienberg) a z jedné obce ve větší vzdálenosti (Praha). Jednoznačně nejvíce obyvatel pak navštívilo Chomutov, který má zásadní postavení, jako centrum mikroregionu, do kterého patří také Hora Svatého Šebestiána. Během tohoto dne to bylo celkem 15 obyvatel oproti jednomu obyvateli z/do každé z dalších 9 obcí.

Při srovnání počtu cest a počtu dotazovaných obyvatel vyplyne zajímavá skutečnost nízké mobility obyvatel Hory Svaté Šebestiána. Celkem 20 obyvatel totiž během dotazovaného dne neopustilo hranice obce. To lze vysvětlit jednak velkým množstvím nezaměstnaných dotazovaných obyvatel, kteří většinou neprovozují mimo bydlení žádné další aktivity, ale také relativním dostatkem pracovních míst v obci. Více než čtvrtina aktivit v obci byla pracovního zaměření, do obce za prací dojížděli také obyvatelé z okolních obcí a dokonce i z Chomutova.

Příčinou slabé mobility také může být specifikum dotazovaného dne. Jednalo se o čtvrtek, během kterého zřejmě moc lidí nejezdí na běžné týdenní nákupy či za zábavou do blízkého Chomutova, ale také o den německého svátku „Dne mužů“, během kterého byla v obci uspořádána blízkou německou obcí oslava a obyvatelé tak neměli potřebu jezdit za zábavou jinam. To je také zřejmě příčinou většího podílu zábavy a rekreace v celkovém počtu aktivit provozovaných v obci.

Hlavní náplní návštěvy Chomutova v tento den byla práce a nákupy (často spojené s dojížděnkou za prací). Nákupy však malá část obyvatel odbyla v samotné Hoře Svatého Šebestiána, kde jsou také malé (i když dražší) obchody s potravinami. Pro nepřilíh dobré autobusové spojení s okolními obcemi obyvatelé často využívali pro přepravu vlastní či služební auto, pouze ve 4 případech byl využit autobus, a to do Chomutova, kam je výjimečně relativně dobré spojení.

4.3 Konkrétní dopady pro život obyvatel

Jak je z grafu 2 a jeho popisu patrné, lze dotazované obyvatele řešené obce rozdělit do 4 skupin:

- nezaměstnaní obyvatelé v Hoře Svatého Šebestiána;
- obyvatelé mající bydlení i práci v Hoře Svatého Šebestiána;
- dojíždějící obyvatelé;
- obyvatelé důchodového věku.

První skupina obyvatel nemá mimo obývání svého domu a občasné zábavy v řešené obci žádnou jinou aktivitu, proto pro ně není mobilita, resp. dostupnost okolních obcí příliš důležitým tématem (přestože si na mobilitu, resp. konkrétně na dostupnost Chomutova často stěžují a je pro ně také argumentem při odmítání pracovních nabídek na pracovním úřadě).

Druhá skupina obyvatel naprostou většinu svých aktivit provozuje v samotné Hoře Svatého Šebestiána, do okolních obcí jezdí maximálně za nákupy či výjimečně za zábavou. Tato skupina je mobilnější než předchozí, přesto i pro tuto skupinu nepředstavuje dojíždění větší problém. V případě nutnosti mohou využít autobusové spojení či vlastní nebo služební auto, v případě nevlastnění auta si ho mohou půjčit od svých známých v obci. Od této skupiny je také možné předpokládat nejsilnější vztah k obci a největší ochotu na participaci na dění v obci, protože v ní tráví většinu svého času.

Hlavní téma představuje mobilita pro třetí skupinu. Jsou to obyvatelé Hory Svatého Šebestiána dojíždějící za prací do okolních obcí či naopak obyvatelé okolních obcí dojíždějících do Hory Svatého Šebestiána. Lidé z této skupiny mají ve velké většině vlastní či služební auto, velmi málo jich využívá autobusu z/do Chomutova. Někteří

tráví hodně času samotným dojížděním a zbývá jim tak méně času pro osobní potřeby a pro zájem o dění v obci. Lidé dojíždějící za prací do Chomutova však těchto „pracovních“ cest využívají také pro nákup v levnějších nákupních centrech v Chomutově, což vytváří pro tyto lidi z dojíždění menší výhodu.

Pro obyvatele důchodového věku se většina potřebné vybavenosti nalézá v samotné obci (potravin, pošta, lékař, hospoda), proto tato skupina obyvatel spíše tráví většinu času v obci. V případě potřeby využívají autobusové spojení s Chomutovem či pomoci příbuzných nebo známých s dovozem nákupů apod.

Ve spojení mezi Horou Svatého Šebestiána a Chomutovem jako správním centrem (řešená obec leží ve správním obvodu ORP Chomutov) nelze zaznamenat větší problém především proto, že většina obyvatel absolvuje tuto cestu automobilem, pouze malá část obyvatel autobusem, který však jezdí v poměrně častých intervalech. Obyvatelé řešené obce tak mohou relativně snadno dojíždět do úřadů či využívat vybavenost, kterou v Hoře Svatého Šebestiána nenajdou a kterou nabízí město Chomutov.

4.4 Bariéry a omezení ovlivňující kvalitu života vybraných skupin obyvatel

Významnou bariérou ovlivňující využívání prostoru obce je silnice I/7, jež obec díky vysoké intenzitě dopravního provozu rozděluje na dvě odlišné části. Na jedné straně komunikace se nachází náves s parkem a historické jádro obce s domy starousedlíků a na druhé straně jsou prostory, jež využívá převážně pouze vietnamská komunita. Tato skutečnost mimo jiné posiluje izolaci příslušníků vietnamské komunity od ostatních obyvatel obce.

Mezi další omezení, jež negativně ovlivňují kvalitu života místních obyvatel, patří dostupnost základních služeb. V obci je možné nakoupit základní druhy potravin, ale pro větší nákupy jezdí obyvatelé obce ve většině případů do nedalekého Chomutova. V obci je sice k dispozici dojíždějící praktický lékař i lékárna, ale obyvatelé si v mnoha případech stěžovali na poměrně krátkou ordinační resp. otvírací dobu, jež je také nepříliš vhodně rozvržena na dopolední hodiny, kdy je velká část obyvatel v práci mimo území obce.

Značné nedostatky pozoruje většina dotázaných ve velmi špatné organizaci společenského života a jakýchkoli společných akcí v obci. To je často také dáváno do souvislosti s narůstající kriminalitou a společensko-patologickými jevy v obci, kde mládež a mladí lidé nemají žádnou zájmovou činnost, proto vyplňují volný čas aktivitami často na hranici zákona. K negativnímu sociálnímu prostředí obce přispívá také provoz veřejných domů a s tím spojené aktivity.

Z pohledu fyzického prostředí je alarmující situace s neutěšeným stavem řady domů v obci. Některé jsou již prakticky neobyvatelné a jsou určeny k demolici. Špatně působí na kvalitu bydlení a života v obci také nepořádek, jež vzniká především v souvislosti s tržištěm vietnamské komunity.

5 Role aktérů a institucí v ovlivňování kvality života v lokalitě

Role klíčových aktérů a institucí byly zjišťovány prostřednictvím 9 řízených rozhovorů. Těchto rozhovorů se zúčastnili:

• současný starosta;	• majitelka kadeřnictví;	• poštačka;
• kadeřnice;	• řidič autobusu;	• zastupitelka / vedoucí TJ;
• kronikářka;	• bývalý starosta;	• hostinská.

Problémy, které klíčoví aktéři obce identifikovali, se shodují s problémy zmiňovanými místními občany v rámci dotazníkového šetření (viz kapitola 2).

5.1 Nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost

Podle tvrzení většiny místních aktérů se obec Hora Svatého Šebestiána potýká s nedostatkem pracovních příležitostí a obyvatelé jsou tak nuceni vyjíždět za prací do okolních obcí (ve vyjíždce za prací výrazně dominuje Chomutov). Zároveň obec trpí vysokou mírou nezaměstnanosti typickou pro všechny periferní a staré průmyslové oblasti. Podle slov místních aktérů v obci a v jejím blízkém okolí dříve působilo několik podniků – jednalo se především o podnik Rašelina. Dále velká část obyvatel nacházela zaměstnání v okolních lesích. Tyto pracovní příležitosti v podstatě vymizely (práce v lesích úplně a podnik Rašelina má dnes pouhé 2 zaměstnance z původních zhruba 40 – podle tvrzení místních aktérů).

Vysoká vyjížďka za prací významně determinuje život obce – obyvatelé tak často přijíždějí do obce pouze „přespat“ a využívají většinou služby v místě svého pracoviště. Tím se snižuje poptávka po službách v obci, což zpětně negativně ovlivňuje úroveň místních služeb. I přesto je úroveň místních služeb vzhledem k velikosti obce na slušné úrovni.

Podle starosty obce není nedostatek pracovních příležitostí tak závažný. Spíše záleží na tom, zda si dotyčný práci najít chce nebo ne. Je třeba také upozornit, že na Chomutovsku je nezaměstnanost běžným jevem a lidé se za ni nestydí tak, jako v ekonomicky silnějších oblastech Česka, a proto nemají takovou potřebu najít si práci. Podle starosty je třeba činit taková opatření, která by přiměla místní podniky, aby zaměstnávaly obyvatele obce. Jako příklad uvedl novou čerpací stanici, ve které je provozovatel zavázán zaměstnat místní obyvatele.

5.2 Nevyhovující dopravní dostupnost a obslužnost obce

S nedostatkem pracovních příležitostí a vysokou nezaměstnaností souvisí i úroveň dopravní dostupnosti a obslužnosti obce. Podle tvrzení většiny aktérů není dopravní obslužnost obce vyhovující. Tuto situaci navíc komplikuje geografická poloha obce v Krušných horách – v zimním období se musí obyvatelé obce vyrovnávat s mrazem a množstvím sněhu. V důsledku nedostatečné dopravní obslužnosti obce jsou obyvatelé nuceni přepravovat se individuálně, tzn. osobním automobilem. V obci je zcela běžné, že si mezi sebou obyvatelé automobily půjčují.

Na druhou stranu řidič autobusu, který do obce několikrát denně zajíždí, tvrdí, že dopravní obslužnost Hory Svatého Šebestiána je kvalitnější než dopravní obslužnost okolních obcí, čemuž nahrává i fakt, že obec leží přímo na silnici I/7 vedoucí k hraničnímu přechodu s Německem. Tvrzení některých obyvatel o špatné dopravní dostupnosti obce je proto třeba brát s rezervou – je třeba vzít v úvahu neochotu lidí používat k přepravě veřejnou dopravu. Existují lidé, kteří veřejnou dopravu považují z principu za nekvalitní, a proto ji nepoužívají.

Protože se obec nachází na hlavním tahu k hraničnímu přechodu s Německem, je na této komunikaci vedoucí skrz obec přirozeně zvýšený provoz. Podle místních aktérů i obyvatel však tato dopravní poloha nepřináší obci žádnou výhodu. Přítomnost vietnamské tržnice i několika restaurací není vnímána pozitivně, protože slouží téměř výhradně pouze zahraniční klientele.

Jednou z možností řešení dopravy v obci je výstavba obchvatu. Názory na toto řešení se však různí – někteří upřednostňují jeho výstavbu, jiní jsou pouze pro stavbu protihlukové stěny (např. místní kronikářka). Faktem je, že silnice rozděluje obec na 2 části, z nichž jednu tvoří náves a rodinné domy, kde většinou bydlí starousedlíci. Na druhé straně této komunikace žije většina místní vietnamské komunity, která do styku s původní populací přichází minimálně. Tyto 2 odlišné skupiny obyvatel nemají potřebu se setkávat – vietnamští obchodníci se kontaktu s Čechy dokonce brání ze strachu z kontrol českých úřadů. Silnice I/7 působí v obci jako bariéra (díky velkému provozu), a tak posiluje vnímání obyvatel obce ve směru „my“ a „oni“.

5.3 Problémy v občanské a sociální sféře a organizaci chodu obce

Hora Svatého Šebestiána má vysoký podíl nových přistěhovalců (především Vietnamci). Zároveň však i původní obyvatelstvo žije v území pouze od konce 40. let 20. století, protože se jedná o dosídlené území. Obyvatelům tak chybí vztah k území, což negativně ovlivňuje sociální život obce. Nově příchozí navíc většinou nepředstavují pro obec zisk v žádném slova smyslu – většinu tvoří ilegálně obchodující Vietnamci, „zaměstnankyně“ veřejných domů a nezaměstnaní, kteří do obce přichází kvůli nižším nájmům, jak uvedl např. řidič autobusu.

Jak již bylo nastíněno výše, nově příchozí se starousedlíky přichází do kontaktu minimálně, ani jedna skupina navíc nejeví o sblížení zájem. Místní obyvatelé se kvůli nově příchozím, jejichž činnost se často pohybuje za hranicí zákona, obávají kriminality, což dále přispívá k nespokojenosti obyvatel s obcí. Většina místních aktérů si stěžuje na nepořádek, který mají na svědomí vietnamští obchodníci. V obci se navíc nachází (i přímo v centru) polorozpadlé opuštěné domy. Obec však nemá žádné nástroje, kterými by mohla zakročit. Většina aktérů zmiňuje jako hlavní problém obce pasivitu a nezájem občanů o svoji obec, což má neblahé důsledky na celý chod obce i její sociální prostředí.

Pasivní přístup občanů k dění v obci souvisí vedením obce, které většina aktérů kritizuje. Negativně je hodnocena celkově špatná organizace dění v obci a také nedostatečná informovanost občanů. Příkladem špatné organizace a nedostatečné informovanosti občanů je záležitost s dětským hřištěm – hřiště je dle výpovědí mnohých aktérů oplocené a zamčené, klíč má však pouze jedna osoba v obci, což někteří obyvatelé nevědí, takže děti někdy přelézají plot, aby se na hřiště dostali.

V obci působí skupina místních obyvatel, která je v opozici vůči současnému starostovi a která se snaží oživit společenské dění a komunitní sounáležitost obce. Např. paní Plachá se stala místní kronikářkou a plánuje vydávání pravidelného zpravodaje o obci. Starosta obce však má také své zastánce.

Faktem zůstává, že v obci se v podstatě nekonají žádné společenské akce. Na druhou stranu se starosta brání, že o ně není zájem, což dokládá velmi nízkou účastí (např. vystoupení divadelního souboru). Otázkou zůstává, zda by nebylo vhodnější pořádat akce pro co nejširší veřejnost, aby většina obyvatel obce měla důvod akci navštívit.

Kladně je v rámci dění v obci hodnocena spolupráce s německými příhraničními obcemi. Zatím se však omezuje především na spolupráci mateřských školek. Výzvou pro nového starostu proto bude rozšířit spolupráci do dalších oblastí. V obci působí dva spolky nebo sdružení – Sbor dobrovolných hasičů a Tělovýchovná jednota. Bohužel činnost těchto institucí je mizivá – jednou do roku se koná hasičská zábava. Tělovýchovná jednota pořádá pravidelné cvičení, avšak např. starosta o této činnosti vůbec nevěděl, což dokládá nedostatečnou komunikaci v rámci obce.

Někteří aktéři nejsou spokojeni s obslužnou vybaveností obce. Avšak v objektivním porovnání s okolními obcemi je obslužná vybavenost obce nadprůměrná. Podle tvrzení bývalého starosty obce se obslužná vybavenost obce v poslední době zhoršila. Konkrétně se jedná o zrušení prodejny potravin. Tento jev je však třeba vidět v širších souvislostech – v konkurenci velkoformátových prodejen (supermarkety, hypermarkety, diskonty) většinou malé neefektivní venkovské prodejny neobstojí. Většina obyvatel navíc obstarává své nákupy v místě pracoviště, což je většinou Chomutov, kde je vybavenost obchody s potravinami dostačující.

6 Závěr

Během intenzivního terénního výzkumu byly provedeny řízené rozhovory s místními klíčovými aktéry a také s obyvateli obce. V rámci těchto rozhovorů byli zjišťovány názory aktérů a občanů na hlavní problémy obce a možnosti jejich řešení. Zjištěná fakta z řízených rozhovorů byla porovnávána s informacemi a výsledky získanými ze statistických dat a dalších dostupných materiálů. Hlavním cílem studie bylo posoudit, zda podmínky jako nízká úroveň služeb, špatná dopravní dostupnost a vysoká míra nezaměstnanosti, jež jsou obecně vnímány jako nepříznivé, působí ve skutečnosti opravdu negativně na rozvoj zkoumané lokality a jsou příčinou vzniku znevýhodněných skupin obyvatel.

Výsledky celého šetření lze shrnout do několika následujících bodů:

- obec se potýká s obvyklými problémy periferní horské či staré průmyslové oblasti:
 - vysoká míra nezaměstnanosti,
 - značná vyjížďka za prací, do škol a za službami,
 - úbytek a stárnutí obyvatel;
- hlavní problémy obce se týkají sociální sféry:
 - problémy s novými přistěhovalci a nepřizpůsobivými občany,
 - občanům chybí vztah k území,
 - vedení obce je špatné, starosta je pasivní;
- dopravní dostupnost obce není špatná, občané se na ni spíše jen vymlouvají.

7 Použité zdroje

ČSÚ. Počet obyvatel v obcích Ústeckého kraje k 1. 1. 2009. www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/pocet_obyvatel_stav_k_1_1_2009. Staženo 7. 5. 2009.

IDOS – Internetový jízdní řád. www.idos.cz. Staženo 10. 5. 2009

MOS – Městská a obecní statistika. Veřejná databáze ČSU. www.czso.cz. Staženo 18. 5. 2009.

MPSV – Integrovaný portál ministerstva práce a sociálních věcí. Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska. www.portal.mpsv.cz. Staženo 18. 5. 2009.

SLDB (2001): Sčítání lidu, domů a bytů k 1.3. 2001. Chomutov, ČSÚ, Praha 2003.

8 Příloha – fotodokumentace

Obrázek 1: Řeznictví zaměstnávají značný počet místních občanů

Obrázek 2: Náves se zaparkovanými automobily německých turistů

Obrázek 3: Bytové domy s nízkým nájemem obývané nezaměstnanými a Vietnamci; automobily vietnamských trhovců

Obrázek 4: Rozbořený, bytový a nový dům

Obrázek 5: Nové sportovní hřiště včetně jeho uzamčení

Obrázek 6: Jedna z vietnamských tržnic v obci; v pozadí vrtule větrné elektrárny

Obrázek 7: Rozhovor se „zaměstnankyní“ místního veřejného domu; autobus umožňující dopravní spojení s Chomutovem

Obrázek 8: Obecní úřad; starostův služební automobil (taxi)

Obrázek 9: Jeden z mnoha chátrajících objektů

Obrázek 10: Rozpadlý objekt uvnitř rekonstruované zástavby

Obrázek 11: Veřejný dům pro převážně německou klientelu

Obrázek 12: Veřejný dům; pravděpodobně provozovatel a „zaměstnankyně“

Obrázek 13: Zaměstnanci a nabízený sortiment vietnamské tržnice

Obrázek 14: Nepořádek v blízkosti vietnamské tržnice

